

Dobai Székely Sámuel kéziratai

Dobai Székely Sámuel kéziratos gyűjteményének
nyomában

Jelige: **"hazatérés külföldről"**

Dolgozatomban Dobai Székely Sámuel¹ kéziratgyűjteményét vizsgálom. A témát azért tartom fontosnak, mert Dobai Székely művelődéstörténeti jelentőségét egyedülálló könyvtárára hivatkozva gyakran említi a szakirodalom. A tulajdonában volt kéziratokat feltérképezése még várat magára. A témában értékes eredményekre bukkanhatunk Dobai Székely a kortársakkal folytatott levelezéseiben, valamint a többfelé szétszóródott hagyaték alapján. Természetesen a teljes anyag feltérképezése jelen dolgozat kereteit meghaladja, így csak kezdete egy ez irányú vizsgálódásnak.

Dobai Székely Sámuel számos 18. századi tudóssal folytatott levelezést. A téma vizsgálatához segítségemre volt, hogy ezek egy része megjelent nyomtatott formában. Azon előzetes vizsgálatokhoz, hogy a kéziratgyűjtemény szempontjából Dobai Székely Sámuelnek mely személyekkel való levelezése szolgál adatokkal, Kaprinai Istvánnal,² Bél Mátyással³, Kollár Ádám Ferencsel⁴ és a debreceni értelmiségiekkel való levélváltásokból már megjelent kiadások álltak rendelkezésemre.⁵

Dolgozatomban Dobai Székely Sámuel Koller Józseffel, Kaprinai Istvánnal, Cornides Dániellel⁶ folytatott levelezését ismertetem fő témám szempontjából.

¹ (1704–1779).

² (1714–1785). Jezsuita történetíró és tanár.

³ (1684–1749). Evangélikus lelkész, író, földrajz- és történettudós.

⁴ (1718–1783). Jogtudós, királyi tanácsos, a bécsi Udvari Könyvtár igazgatója.

⁵ Az említett kiadások: *Dobai Székely Sámuel és Kaprinai István levelezése*, kiad. M. HORVÁTH Mária, Piliscsaba, 2009 (Pázmány Irodalmi Műhely, Források, 6). – *Bél Mátyás levelezése*, szerk. SZELESTEI N. László, Budapest, 1993 (Magyarországi tudósok levelezése, 3). – *Kollár Ádám Ferenc levelezése*, szerk. SOÓS István, Budapest, 2000 (Magyarországi tudósok levelezése, 4). – *Debreceni értelmiségiek levelei Dobai Székely Sámuelhez*, kiad. ILLIK Péter, Piliscsaba, 2007 (Pázmány Irodalmi Műhely, Források, 5).

⁶ (1732–1787). Történész. Teleki József titkára, a pesti egyetem tanára.

A 18. században Európa szerte felerősödött a tudományszervező szándék. Ennek köszönhetően létrejöttek tudományos társaságok, akadémiák, folyóiratok. Mindezek működéséhez megfelelő anyagi támogatás is szükséges volt. Elindulásukat nagyban segítette a már a 17. században beinduló folyamat, tudós társaságok anyagi támogatása különböző mecénások által. Pártfogók lehettek magas beosztásban lévő egyházi és világi méltóságok, vagyonos személyek, de elsősorban egy-egy uralkodó támogatása jelentette a biztos hátteret. A támogatói bázisnak köszönhetően számos európai országban megalakulhattak és működhetek ezek a szervezetek. Hatásuk – elsősorban német közvetítéssel – Magyarországon is kimutatható volt. Hazánkban az ország tudós férfijai, akik egyrészt korszerű és sokrétű műveltségük, másrészt külföldi utazásaik, illetve tanulmányaik során, vagy más gondolkodókkal való érintkezésük által megismerkedtek a külföldi tudós társaságokkal, már a 17. század második felétől tagjai voltak tudományos társaságoknak, akadémiáknak, cikkeik jelentek meg külföldi tudományos folyóiratokban.⁷

A külföldön szerzett tapasztalatok itthon is segítették az újfajta gondolkodásmód kialakulását annak ellenére, hogy hazánkban sajnos a 18. században csak társaságalapítói szándékkal találkozunk. A török uralom vége lehetőséget teremtett a tudományos közélet fellendülésére. Az új törekvések elsősorban a török által nem hódoltatott területeken jelentek meg. Számos magyarországi tudós gondolkodó készített társaságtervezetet. A fellépő igény kielégítéséhez azonban hiányzott a megfelelő mecénási támogatás, így megalakulására egészen a 19. század elejéig várt a tudós közélet.⁸ Egyes társasági formát nélkülöző törekvéseket, mint a jezsuita történeti forrásgyűjtő iskola vagy a protestáns egyháztörténetírás, azonban Magyarországon is eredményezett. Ezek gyakran egy személy köré csoportosulva végeztek tudományos munkát. (Ilyen központi személynek tekinthető a 18. század első felében Bél Mátyás.)

Mindez természetesen nagymértékű információcserével járt, melynél az érintettek a nagy távolságokat levelekkel hidalták át. A 18. század levelei értékes adathordozók az országban működő történetírói törekvések feltérképezéséhez. Az olyan újító

⁷ SZELESTEI N. László, *Irodalom- és tudományszervező törekvések a 18. századi Magyarországon 1670–1750*, Bp., Országos Széchényi Könyvtár, 1989 (Országos Széchényi Könyvtár kiadványai, Új sorozat, 4).

⁸ KOSÁRY Domonkos, *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*, Akadémiai Kiadó, Bp., 1983, 141–142.

törekvésekről, mint például Kollár Ádám Ferenc társaságalapító szándéka, levelek útján szerzett tudomást a tudós közélet. Az említett tervezetet sokan üdvözltek, több magyarországi személyiség szellemi támogatását élvezte, így Dobai Székely Sámuelét is. Mindezekről a század tudós levelezéseiből sokat megtudhatunk.⁹

A tudomány és a tudományos érintkezés nyelve ekkor Európában még elsősorban a latin volt. A tudományos mozgalmak fellendülésének következményeként a tudományos folyóiratok, kiadványok, a latin nyelvű kiadások mellett több nemzeti nyelven jelent meg, a latin nyelvi érintkezésben betöltött vezető szerepe azonban továbbra is megmaradt. Az közvetítő nyelv megléte nemzetközi szinten és a soknemzetiségű Kárpát-medencén belül segíthette a nyelvi korlátok leküzdését. Habár a 18. századi tudomány és irodalomszervezés általában országonként történt, az együtt való gondolkodást, az Európával való kapcsolatot mindenképpen a latin jelentette, amely egyfajta műveltségbeli azonosságot feltételezett. Dobai Székely is számos partnerével ezen a nyelven értekezett. Latin nyelvű levelei maradtak fenn Koller Józseffel, Cornides Dániellel vagy Kaprinai Istvánnal való írásos érintkezéséből. Ők már, miként némely kortársuk, leveleiket tudatosan gyűjtötték és megőrizték.

Dobai Székely Sámuel a magyarországi értelmiségiek érintkezésének egyik központi alakja¹⁰ volt, működése egyfajta csomópontként jelenik meg, ha a korszak hír-áramlását megfigyeljük. Természetesen a korban több hasonló gócpont létezett: például Weszprémi István,¹¹ Pray György¹², vagy Kollár Ádám Ferenc, Cornides Dániel és mások körül. Külföldi utazásai alatt, melyeket katonaként tett meg, jelentős gyűjteményre, és fontos ismeretségekre tett szert. Kapcsolatairól sokat megtudhatunk többek között naplójából,¹³ album amicorumából,¹⁴ valamint a korszak számos fontos személyiségével folytatott levelezéséből.¹⁵

⁹ Dobai Székely Kollár tudós társaság tervezetét említi Kaprinai Istvánhoz és Koller Józsefhez írt levelekben is. (A levelezés kiadását lásd: M. HORVÁTH 2009.) Kollár tudós társaságtervezetéről bővebben SZELESTEI N. László 7. sz. jegyzetben i. m. 88–100.

¹⁰ SZELESTEI N. László, 7. sz. jegyzetben i. m., 86.

¹¹ (1723–1799). Debreceni orvos, orvosi szakkönyvek szerzője.

¹² (1723–1801). Jezsuita szerzetes, történetíró, a nagyszombati egyetem könyvtárosa.

¹³ Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Duod. Lat. 27.

¹⁴ Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Oct. Lat. 457.

¹⁵ Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Quart. Lat. 784/I–VI.

Külföldi utazásai után Eperjesen élt. Segítette a hozzá fordulókat könyvtárának forrásaival, oklevél- és levélmásolatokkal, valamint egyéb értékes információkkal, melyeknek birtokában volt. Koller Józsefnek 1769. június 25-én írt levelében kifejti, mennyire fontosnak tartja a haza dolgairól írni, és hogy ilyen munkák elkészülésében maga is segítette Bél Mátyást, Schmitt Miklóst,¹⁶ Kaprinai Istvánt, Wagner Károlyt.¹⁷

Hagyatékából, amelynek nagy része az Országos Széchényi Könyvtárban található, kimutatható, hogy tudatos történeti adatgyűjtést végzett. Jelentős éremgyűjteménnyel is rendelkezett. Kéziratban lévő, hatkötetnyi, kiadatlan levelezése a hozzá írt leveleket tartalmazza. Az imént említett, már kiadott rész (mely csak töredéke a meglévőknek) tanúsítja, hogy mennyire meghatározó alak volt a történeti forrásgyűjtésben. Dobai Székely jelentősége elsősorban segítőkészségében rejlett, értékes adatok szolgáltatott kortársainak. Egyetlen saját műve maradt meg, egy Christian Wolfgang Faber mű fordítása.¹⁸

Könyvtárában számos értékes kiadványt és kéziratot halmozott fel. Történeti szempontból felbecsülhetetlen értékkel bíró kéziratgyűjteményének meghatározása nehéz feladat. Kéziratgyűjteményét egyben kívánta megtartani, azok együttes eladására többször tett kísérletet. A hagyaték jelentős része Jankovich Miklóshoz¹⁹ került. Kéziratgyűjteményének egy részét Klimó György pécsi püspök vásárolta meg a Pécsi Püspöki Könyvtár számára. Kéziratairól értékes információkat szerezhetünk tudós barátaival folytatott levelezéseiből. Többször küldött levelezőpartnereinek kéziratairól jegyzékeket.

A Dobai Székely Sámuel birtokába került kéziratok több évtizedes gyűjtőmunka eredményei. Kaprinai Istvánnak 1768. június 30-án küldött levelében saját maga mintegy 45 éven át tartó munka gyümölcsének tartotta akkoriban már eladni kívánt kéziratgyűjteményét.²⁰ Bizonyítható, hogy az 1730-as években már birtokában voltak

¹⁶ (1707–1756). Jezsuita szerzetes, történész.

¹⁷ Quart. Lat. 1508, ff. 5r.

¹⁸ FÁBER Kristián Farkas, *Hadi embernek oktatása, melyet magyar katonaiifjúságnak kedvéért rövid írásba foglalt [...]*, ford. Dobai Székely Sámuel, Kassa, 1759.

¹⁹ (1772–1846). Műgyűjtő, történész. Terjedelmes gyűjteménye később az Országos Széchényi Könyvtárba, valamint az Országos Evangélikus Gyűjteménybe került.

²⁰ Az említett levél kiadását lásd M. HORVÁTH 2009, 82.

különböző diplomák, oklevelek. A Magyar Országos Levéltár több kéziratot őriz Dobai Székely gyűjteményéből – ezek az Országos Széchényi Könyvtárból kerültek át – közülük kettő olyan található, amelyet ebben az időben vásárolt: egy Rozsnyai kézirat, valamint egy 1606-ban keletkezett Bocskai indítványra való rendek által megfogalmazott felelet.²¹ Korai kéziratai közül néhány családi hagyaték lehetett. Külföldi katonaévei alatt nagyszámú idegen nyelvű nyomtatványt szerzett.

Dobai Székely Sámuel leveleiben felekezetre való tekintet nélkül érintkezett tudós barátaival, így protestáns személyeken kívül számos katolikus vallásúval, mint például Koller Józseffel, Kaprinai Istvánnal vagy Horányi Elekkel is.²²

A debreceni értelmiségiektől összesen 63, 1755 és 1776 között, Dobai Székely Sámuelnek írt levél maradt ránk. Többségük magyar nyelvű, köztük hat latinul írt található, tartalmilag és formailag egyaránt tudós leveleknek tekinthetők. A levélírók: Domokos Lajos, Domokos Márton, Hatvani István, Kazzay Sámuel, Nádudvari József, Sinai Miklós, Szilágyi Sámuel, Tatai Ferenc, Varjas János valamint Weszprémi István. A debreceniek levelei tanúskodnak a kétoldalú írásbeli kapcsolatról. Különböző személyek levelei sokszor közös témára fűzhetők föl (ilyen például a Kollár Ádám-féle tudós társaság-tervezetről, vagy történeti, tudományos munkákról folytatott eszmecsere). Gyakori témái különböző tudományos problémák megvitatása, vagy könyvek, érmék adásvétele. Dobai Székely segítette partnereit, támogatta Sinai Miklóst és Weszprémi Istvánt történeti munkájában, Domokos Mártonnal és Lajossal valamint Hatvani Istvánnal könyveket, kéziratokat cseréltek. Szilágyi Sámuelnek 3 numizmat küldött.

A Dobai Székely és a jezsuita Kaprinai István levelezését feldolgozó kötet²³ Dobai Székely kéziratainak összegyűjtéséhez is értékes adatokkal szolgál. Kaprinai István hatalmas történeti forrásanyag birtokában levő, sokoldalú tudósként történeti munkája kiadásán fáradozott.²⁴ Emellett szónoklattan írt, epigrammái, prédikációi, teológiai

²¹ A Rozsnyai kéziratot 1731-ben, a míg Feleletet 1729-ben vásárolta meg.

²²(1736–1809). Piarista szerzetes és tanár.

²³ Lásd az 5. sz. jegyzetet.

²⁴ Az említett mű: KAPRINAI István, *Hungaria Diplomatica Temporibus Mathiae De Hunyad Regis Hungariae*, Tomus II, Typ. Trattner, Bécs, 1771.

könyvei ismertek.²⁵ Levelezésük történeti anyaggyűjtés, az adatok megvitatása körül szerveződött. Dobai Székely időnként megemlített vagy eladásra ajánlott birtokában lévő eredeti kéziratokat, nyomtatványokat többször küldött másolatokat, valamint mellékelte folyamatosan bővülő éremjegyzékét. A levelekben számos könyvészeti értékéről szó esik, dolgozatomban elsősorban a megemlített és feltehetően Dobai Székely birtokában lévő kéziratokat veszem sorra.

Kaprinai István 1763. augusztus 5-én írt levelében Dobai Székelynél meglévő kéziratok felől érdeklődött, ezek Szamosközy István *Rerum transylvanaruma*,²⁶ Brutus *Rerum Hungaricaruma*,²⁷ Bethlen *Historiája*,²⁸ valamint Bojti Veres Gáspár *De rebus gesti magni Gabrielis Bethlen*²⁹ című kéziratai voltak.³⁰ A következő, kéziratok szempontjából is érdekes levél Dobai Székelytől, 1764. március 5-én: hét kéziratot ajánlott másolásra Kaprinai számára.³¹ Április 8-án egy Báthori diplomát küldött.³² 1766. október 15-én 11-13. századi iratait említette.³³ 1767. április 12-i leveléhez összesen hét darab, 15. századi levélről készült másolatot mellékel, ezeket saját gyűjteményéből vette.³⁴

Az idős Dobai Székely Sámuel ebben az időben többeknek eladásra kínálta értékes gyűjteményét. Kaprinai Istvánnak 1768. június 30-án küldött levelében írt arról, hogy két kódexét és mintegy 200 pergamen- illetve ugyanennyi papíroklevelétől megválna.³⁵ Erre az ajánlatára Dobai Székely többször visszatért leveleiben. Végül Klimó György³⁶

²⁵ M. HORVÁTH 2009, 10.

²⁶ SZAMOSKÖZY, Stephanus, *Rerum Transylvanarum (Ungaricarum) pemptades (pentades)*, V–VI, 1598–1599.

²⁷ BRUTUS, Johannes Michael, *Rerum Hungaricarum libri*, I–XIV, 1490–1552.

²⁸ BETHLEN, Farkas, *Historia de rebus Transylvanicis*, I–VI, kiad. BENKŐ József, Nagyszeben, 1782–1793.

²⁹ BOJTI VERES, Casparus, *De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen*, I–III, 1595–1614.

³⁰ M. HORVÁTH 2009, 44–45.

³¹ Uo. 47.

³² Uo. 48–49.

³³ Uo. 67–70.

³⁴ Uo. 73–75.

³⁵ Uo. 82–86.

³⁶ (1745–1832).

pécsi püspökhöz került a kéziratgyűjtemény. Erről Kaprinait 1770. április 7-én kelt levelében tájékoztatta.³⁷

Arról, hogy pontosan milyen kéziratokat vásárolt meg végül Klimó György, a Kaprinai levelezésből is rendelkezünk információval. Dobai Székely említett, 1770. április 7-i levelében pontosan leírta, mit adott el a pécsi püspöknek. Végül két kötet formuláskönyv (egyik a már említett Nyírkállói- kódex, a másik egy II. Ulászló kori formulárium, amelynek kötéséből értékes kéziratok kerültek elő),³⁸ valamint másik két, összesen 268 eredeti oklevelet és levelet tartalmazó kéziratkötet³⁹, és a *Quadripartitum*⁴⁰ került a pécsi Püspöki Könyvtár tulajdonába Dobai Székely eperjesi gyűjteményéből.⁴¹

Kaprinai számos adatot, oklevelet használt fel tudományos munkájához a Nyírkállói- kódexből. A dokumentumot még azelőtt, hogy Klimó püspök megvette, felhasználásra kérte Dobai Székelytől,⁴² aki ennek kapcsán 1769. december 20-án mellékelte 55 tételes jegyzékét. Ez a Nyírkállói- kódexben található Mátyás korabeli okiratokat tartalmazza.⁴³

A kéziratgyűjtemény feltárása szempontjából értékes információkat közöl Cornides Dánielnek 1775. június 12-én küldött, 45 tételből álló kéziratjegyzéke.⁴⁴ A hozzá írt ajánlás utal arra, hogy mindez a gyűjteménynek csak egy kis része, erről

³⁷ M. HORVÁTH 2009, 95–96.

³⁸ Az első magyar nyelvű, kottás kézitról lásd DOBSZAY László, *A magyar Graduál-irodalom első emléke*, Magyar Könyvszemle, 1982/2, 100–112. A formulás kötetekről ma mikrofilm másolat található az Országos Széchényi Könyvtárban.

³⁹ A levél- és oklevélgyűjteményről ma mikrofilm másolat található az Országos Levéltárban.

⁴⁰ A kézitról részletesebben lásd a 99. sz. jegyzetet.

⁴¹ SZELESTEI N. László, *Koller József és a historia litteraria*, In: *Uő, Esmék és arcok a 18. századi Magyarországon* (Historia Litteraria 26), Universitas kiadó, Budapest, 2010, 161.

⁴² M. HORVÁTH 2009, 90–91.

⁴³ Uo. 91–95.

⁴⁴ Dobai Székely Sámuel Cornides Dánielnek (Eperjes, 1774. június 12.), EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff. 147.

Cornides előzetesen meg is bizonyosodhatott.⁴⁵ Többségében 16. és 18. század közötti leveleiből⁴⁶ és kéziratos naplóiból⁴⁷ válogatás. Felsorol ezek mellett történeti műveket,⁴⁸ feljegyzéseket,⁴⁹ egyháztörténeteket,⁵⁰ oklevélgyűjteményt,⁵¹ a szepességi 24 város testvérület⁵² anyakönyv-másolatainak gyűjteményét,⁵³ névjegyzékeket,⁵⁴ de

⁴⁵ "[...] Haec sunt monumentum partim ex autographo, partim ex apographo manu mea conscripta, quae vero per alios scripta Ipsemet vidisti apud nos existens. [...]" EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147v. (1774. június 12.)

⁴⁶ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): „Melanthonis Epistola ad henricum VIII. Regem Angliae” – „Lutheri epistola ad Joan. Litomislensem Verbi divini ministrum.” – „Melanthonis epistola ad Fratres Waldenses. 1535.” – „Michaelis Pohl Superintendentis Litterae Pastorales. 1768.” – „Litterae Francisci Rakoczi annis 1706-1708. 1709 et 1710 ad diversos Monarchas Lingua Gallia scriptae ipsius Principis autographo propria manu scripto.”

⁴⁷ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): „Diarium Conradi Sperfogel Judicis Leutschov. ab anno 1515. ad an. 1536.” – „Joh. Thurmschwamb. Diarium ad an. 1580.” – „Pauli de Ráda Descriptio arcana historica infausti Belli Rákoczi.” (A mű modern kori kiadása: *Ráday Pál napló-írása, 1677–1720*, kiad. THALY Kálmán, In: *Irodalomtörténeti Közlemények*, Budapest, 1892, 106–109.), valamint lásd az 51., 53. és 55. sz. jegyzetet.

⁴⁸ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): „Micae Buriunae seu hist. Ecclesiastica hungariae seculi XVII.” – „Andr. Schmall Adversaria ad illustrandam hist. Eccles. Hungar. Evangel. 1753.” – „De Waldensium vitae genere, et excidio” – „Andreae Szirmay Dissertatio de Motibus sui temporis id est Thökölyanis et Rákocziannis sui temporis.”

⁴⁹ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): „Comitis Alexandri Károlyi secreta historia Machinationum Francisci Rákoczi Comiti Joanni Pálffy Plenipotentiario Caesareo revelata.” – Joh. Rezik Theatrum Eperiensis [!] cum adversariis nostris

⁵⁰ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): "Fundamenta liberae religionis Evangelicorum Reformatorum et Graeci Ritus in regno Poloniae et Magno Ducatu Lithvaniae" – "Martini Grat de prima Ecclesiarum Unitarum Fratrum in Polonia origine succincta narratio."

⁵¹ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): „Collectionis nostrae Diplomaticae tres justae molis Tomi. Haec MS. omnia sunt in folio."

⁵² A szepesi 24 város testvérületét 1248-ban alapították Csütörtökhelyen, lőcsei székhellyel. Később, Károly Róbert idejében, ez a 24 város kapta a szász egyetem elnevezést, és élén a szászok grófja állt.

⁵³ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): „Excerpta Ex Matricula Fraternitatis XXIV Regalium Scepusiensis.”

⁵⁴ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): "Nomina Praelatorum ac Baronum Regni hung a seculo XI. ad XVIII. ex CXXII Tomis Ms. Hevenessimis [...] conscripti [...],

törvénycikkelyt,⁵⁵ szabálykönyvet⁵⁶ és vitairatot.⁵⁷ Dobai Székelynek többek között tulajdonában volt Joachim és Israel Leibitzer sokat vizsgált naplója, melyet ma az Országos levéltárban őriznek,⁵⁸ Stephanus Holtzmann *Historiaja*, amely ma az Országos Széchényi Könyvtárban található,⁵⁹ valamint id. Buchholtz György⁶⁰ naplója és írása.⁶¹ A jegyzékben szerepel az 1771-es, Koller Józsefnek küldött könyvjegyzékben⁶² is lejegyzett Komáromi János diárium.⁶³ A két utóbb említett naplót egyébként Dobai Székely egy kisebb, az Országos Széchényi Könyvtárban, hagyatéki iratai között fellelhető könyvjegyzékében⁶⁴ szintén felsorolta. A jegyzék Dobai Székely szepességi tárgyú kéziratait tartalmazza.

non computatis his qui in Diaeta libero Articulus reperiuntur." – "Nomina omnium Praepositorum hung. a seculo XI. ad XVIII" – "Nomina supremorum Comitum diversorum Comitatum"

⁵⁵ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): „Articulus de Coena Domini Waldensium et Albingensium exhibitus Francisco I. Rege Galliae an. 1546.”.

⁵⁶ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): „Methodus Fratrum Waldensium in eligendis et confirmandis Ministris.”

⁵⁷ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): Petri Petschi Pastoris Fridvaldensis strictura in Protestatione Franc. Forgách A. Eppi. Strigoniensis contra Synodum Solnensem anno 1610 celebratam.

⁵⁸ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): "Joachimi et Israel Leibitzer Diarium ab an. 1530. ad 1636". A kézirat mai őrzési helye: MOL, P1890, A Forgách család gácsi ága, Vegyes iratok, 1/7.

⁵⁹ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): "Steph. Xylander seu Holtzmann historia Motuum Bochaianorum ab 1604. ad 1612". A kézirat mai őrzési helye: OSZK, Kézirattár, Fol. Lat. 363.

⁶⁰ id. Buchholtz György (1643–1725), szepességi evangélikus lelkész.

⁶¹ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): "Diarium Senioris Georg. Buchholcz ab an. 1672 ad 1742. Ejusdem iter Carpathicum."

⁶² OSZK, Kézirattár, Quart. Lat. 1508, ff. 41r–42v. (1771. június 9.)

⁶³ A könyvjegyzékben, EOL, Arch. gen. eccl. 36/3, ff.147. (1774. június 12.): "Diarium Joh. Komaromi secretarii Emerici Thökölyi ab an. 1695. ad 1705.". A kézirat mai őrzési helye: MOL P 1890, A Forgách család gácsi ága, Vegyes iratok, 1/5.

⁶⁴ OSZK, Kézirattár, Quart. Hung. 4104, ff. 178.

Dobai Székely Sámuel és Koller József közel két éven át, latin nyelven folyó párbeszédnek (első levelét Koller József 1769. március 7-én küldte, utoljára Dobai Székely Sámuel írt, 1771. augusztus 20-án.⁶⁵) fő váza a pécsi püspökökkel kapcsolatos adatok megvitatása. Koller József ekkor készülő történeti művén dolgozott,⁶⁶ Dobai Székely több pécsi püspök esetében is értékes adattal szolgált neki, többek között Várallyai Szaniszlóról⁶⁷ vagy Draskovics Györgyről.⁶⁸ Róluk több egymást követő levélben vitattak meg feljegyzésekben, oklevelekben megtalált adatokat. Dobai Székely ezeket többnyire saját könyveiből, kézirataiból vette. Koller számára a mindebből hasznosított információk többfélék lehettek: Dobai Székely Sámuel új, általa addig még nem tudott dokumentumokkal egészítette ki egy-egy püspök életrajzát vagy, a Kollernek már birtokában lévő forrásait helyesbítette. Az adatgyűjtéskor előfordult, hogy a Dobai Székelytől a Pécsi Püspöki Könyvtár számára később megvásárolt forrásokból dolgozott amint az a Nyírkállói- kódex esetében is megfigyelhető.

Például Várallyai Szaniszlóval kapcsolatban, Dobai Székely Sámuel a jeles főpap székelési idejét egészítette ki: 2. levelében, melyet 1769. április 18-án küldött, Molner György⁶⁹ Várallyai Szaniszlónak címzett leveléből tartalmi javítást közölt.⁷⁰ Koller köszönte az adatokat, ezek alapján javította feljegyzéseit, egyháztörténetében marginális jegyzetekben jegyezte a hibákat, feltüntetve Dobai Székely nevét a lapalji

⁶⁵ Quart. Lat. 784/II, ff. 106–107. (1769. márc. 7.) és Quart. Lat. 1508, ff. 40–42. (1771. aug. 20.)

⁶⁶ KOLLER Josephus, *Historia episcopatus Quinqueecclesiarum*, Tom. I–VII, Posonii, typ. Landerer, Trattner, 1782–1812.

⁶⁷ Székelési ideje 1541 és 1548 között.

⁶⁸ (1515–1587). Először pécsi (1558–1563), majd zágrábi püspök (1563–1573), ezt követően kalocsai érsek (1573–1578) lett. 1578-tól győri püspök (1578–1585) volt, majd 1585-től bíborossá, 1567-től horvát bánná, 1579-ben királyi helytartóvá és kancellárrá nevezték ki. 1561–63 között, II. Ferdinánd királyt képviselve részt vett a Tridenti zsinaton.

⁶⁹ „Georgius Molner non nunquam Molitor et Mülner dictus” Quart. Lat. 1508, f. 3r. (1769. április 18.)

⁷⁰ „Legi (ac quaedam magis memorabilia excerpti) Tabularium Fraternitatis Viginti quatuor Regalium Scepusiensis, quod Georgius Molner [...] Parochus Leutschoviensis ac ejusdem Fraternitatis quatuordecim annis Senior, anno 1558. die 21. Julii mortuus conscripsit, Is ad annum 1544. de Stanislao Szebeni, seu Cibiniensi Episcopo Quinque Ecclesiensi, ac Praeposito Scepusiensi haec adnotavit 'De Reverendissimo Domino Stanislao Cibiniensi Episcopo Quinque Ecclesiensi, Praepositoque Scepusiensi Domino vere Christiano Evangelicae Veritatis amante, ac fautore observantissimo...'” Quart. Lat. 1508, f. 3r. (1769. április 18.)

hivatkozásban, mint hírforrást.⁷¹ Koller József több levélben is említi Várallyai Szaniszlót, és értesíti levelezőtársát az ezzel kapcsolatos kutatásainak fejleményeiről. Dobai Székely Sámuel további segítséget nyújtott 1769. november 18-i levelében, amikor a püspök sírfelirata alapján pontosítani tudta a halálozási évszámot.⁷² Ezt Koller következő, december 7-i levelében köszönte meg.⁷³

A levelezés elsősorban a partnerek tudásának megvitatásául szolgált, de látható, hogy Koller számára nem Dobai Székely Sámuel volt az egyetlen vagy épp legmeghatározóbb hírforrás. Művéhez rengeteg információt gyűjtött, és hivatkozásaiból látszik, hogy e céllal sok helyről szedte össze forrásait. Például Pray Györgytől vagy Kaprinai Istvántól is kapott forrásokat, feljegyzéseket.

Dobai Székelynek nem minden esetben volt célja, hogy kizárólagosan a műbe bekerülő információt közöljön, amikor egyes oklevelekből, történeti művekből másol részleteket. 1769. november 18-án kelt levelében 4 püspök esetében is rossz adatokat

⁷¹ „Adservatur hoc Diarium in Tabulario Fraternitatis, e quo ea, quae sequuntur descripsit, et ad me misit Samuel Székely de Doba...” In: KOLLER, *Historia*, (66. j.), V, 1801, 303.

⁷² „In Szepes Várallya videre est Stanislai Cibiniensis Episcopi Quinque Ecclesiensis monumentum sequens

Summa petens Virtus, humiles levat, atque superbos

Qui se contemnunt deprimunt in vitias.

Ecce Stanislaus virtute ascendit honores

Praesulis, etsi humilis Cibiniensis erat

Regibus acceptus, quoniam Jus novit utrumque

Discordes gnarus conciliare viros.

In dextra parte Lapidis vero.

Quid juvat in mundo titulos habuisse superbos

Magnus eram, et modo sum pulvis, et umbra, cinis

Orta cadunt, si quae durant, veterata senescunt

Sola manet virtus, caetera mortis erunt.

Obiit Anno MDXLVIII. XX die Aprilis” Quart. Lat. 1508, f. 30v. (1769. november 18.)

⁷³ „Nam totum illud de Tutoris munere argumentum ignotum hactenus mihi fuit, deinde e sepulcrali lapide Stanislai Cibiniensis annum emortualem certo cognovi, proinde Chronologiam quam opinione solum hactenus definiveram, e certa sententia emendavi.” Quart. Lat. 784/II, f. 116r. (1769. december 7.)

közölt egy régebbi diploma alapján. A másolt mű Simon, I. Makár, Antimius és II. Makár esetében is más évszámokat adott meg.⁷⁴

Koller természetesen jóval több anyaggal rendelkezett egy-egy püspököt illetően, mint amit Dobai Székely írt neki, néha azonban az eperjesi levelezőtárs kiegészítette ismereteit, például Draskovits György életrajzát: 1769. november 18-án kelt leveléhez levélmásolatokat csatolt, megírva, hogy miként jutott a forrásokhoz, és hogy a levelek a Horváth Stansith család levéltárában találhatók.⁷⁵ Ezek Draskovitsnak írt, illetve általa küldött levelek másolatai.

Az első levél a II. Ferdinánd király⁷⁶ által 1561.szeptember 14-én küldött levél, melynek címzettje Draskovits György.⁷⁷ Ezt három, Draskovits által írt levélmásolat követte: az 1561. szeptember 19-én és 21-én, valamint 1562. június 16-án, Semsey Ferencnek⁷⁸ és Therjék Tamásnak⁷⁹ küldött levelek.⁸⁰ A kapott másolatok alapján

⁷⁴ „Visum est addere nomina quorundam Episcoporum Quinque Ecclesiensis praelati nomina ex pervetustis Diplomatus excerpta. – Simon fuerat Episcopus ab an. MCXI. ad MCXXXIII. – Macharius legitur fuisse MCXXXVIII. – Antonius MCXLV. – Anthimius an. MCLVI. et MCLVIII. – Macharius occurrit an. MCLXIII. et MCLXXXVI.” Quart. Lat 1508, f. 30r. (1769. november 18.)

⁷⁵ „Ex Tabulario Familiae Horváth Stansith de Gradecz, quae inter primas est in Comitatu Scepusiensi, quaedam de Georgio Draskovith Episcopo Quinque Ecclesiensi ex autographi exscripta [...] Quatuor haec monumenta amicissimus consanguineus D. Emericus Horváth Stansith de Gradecz ex autographis exscripta mecum communicavit.” Quart. Lat. 1508, ff. 28r–30r. (1769. november 18.)

⁷⁶ (1578–1637). Német-római császár, magyar és cseh király, osztrák főherceg.

⁷⁷ „Ferdinandus constituit Tutorem Gregorii filii Marci Horváth Stansith famigeratissimi Capitanei Zigethiensis, Georgium Draskovith cum aliis...” Quart. Lat. 1508, f. 28r. (1769. november 18.)

⁷⁸ Felföldi birtokos nemesi család sarja. BÉL Mátyás *Historia Comitatus Zempleniensis* című írásában a leleszi premontrei rendházban jelölte meg sírhelyét.

⁷⁹ V. MOLNÁR László *Kanizsa vára a Nádasdyak korában (1532–1568)* című tanulmányában (Veszprém, 1990, 71–84.) „Maga korában híres építőmester”-ként említi, aki Nádasdy Tamás Kanizsai várkapitánysága alatt dolgozott a kanizsai vár megerősítésén.

⁸⁰ „Litterae Georgii Draskovith ad Franciscum Semsey et Thomam Therjek [...] Datum Viennae XXI. Septembris Anno MDLXI.” Quart. Lat. 1508, ff. 28v–29r. (1769. november 18.) – „Egregiis Dominis Francisco Semsey et Thomae Therjek Dominis et amicis nobis observandis Litterae Georgii Draskovith ad eosdem [...] Datum Viennae XIX Septembris Anno D.V.” Quart. Lat. 1508, f. 28v. (1769. november 18.) – „Egregiis Dominis Francisco Semsey et Thomae Therjek Tutoribus quondam filii Marci Horváth Dominis et Collegis nostris observandis [...] Datum Viennae XIX. Septembris Anno D.V.” Quart. Lat. 1508, ff. 29v–30r. (1769. november 18.)

Koller az adatokat beépítette püspökségtörténetének VI. kötetébe: a György püspököt tárgyaló részbe. Lapalji jegyzetben feltüntetette, hogy a négy másolatot Dobai Székely Sámuel osztotta meg vele.⁸¹

1770. január 17-én Koller Balásfy Tamásról⁸² kapott információkat Dobai Székelytől. Megemlítette a püspök két művét, és elküldte az 1620. évi országgyűlés két artikulusát.⁸³ Mindezeket Koller később történetírásának VI. kötetében fel is használta: lapalji jegyzetben említette a püspök *Csepregi Iskola* című, 1616-os polemizáló művét, és 1620-ban megjelent latin nyelvű írását.⁸⁴ Majd lejegyezte a két artikulust, hivatkozásában még leírva, hogy mindezt Dobai Székely Sámuel küldte el számára.⁸⁵

Dobai Székely Sámuel további, apróbb információkat osztott meg például Sigismundus Ernst⁸⁶ más néven Hampó I. Zsigmond, valamint Telegdi Miklós⁸⁷ pécsi püspökökről is. 1770. november 14-én, egy régebbi diáriumból adatokkal szolgált az Ernst család karriertörténetét illetően.⁸⁸ Telegdi Miklóssal kapcsolatban pedig a

⁸¹ „Descriptum ex Autographo exemplum a D. Emerico Horváth Stansith de Gradez accepit et mecum communicavit.” In: KOLLER, *Historia*, (66. j.), VI, 1806, 68.

⁸² Pécsi püspök (1622–1625).

⁸³ „[...] num tibi nota sint, quae in Diaeta Novisoliensi anno 1620. sub electo in Regem Gabriele Bethlen conclusa, cum ad [...] dubitem, nam charta alba mittatur, visum est duos articulo ex autographo[...].” Quart. Lat. 1508, ff. 12v–13r. (1770. január 17.)

⁸⁴ „In Comitibus An. 1618. ejus mentio occurrit Art. 64. An. 1620. edidit alterum opus ita inscriptum: 'B. Thomae Episcopi Bosznensis Praepositi Poseniensis de Fidelitate Subditorum erga Principes, Viennae, 1620.'” In: KOLLER, *Historia*, (66. j.), VI, 1806, 376.

⁸⁵ „[...] descriptos mihi pro singulari in me humanitate transmisit Samuel Székely de Doba, qui cum antehac militae ordines ductasset, domi in otio litterario consenuit.” In: KOLLER, *Historia*, (66. j.), VI, 1806, 376.

⁸⁶ Janus Pannoniust követő pécsi püspök (1473–1505).

⁸⁷ Székelési ideje 1579 és 1586 között.

⁸⁸ „Incidit in manus meas apographum veteris Diarii quod etiam in usus meos exscripsi: In hocce nonnulla invenire licuit quae forsitan hactenus Te latebant: – 'Thesaurarius seu Kintstarto Matthiae Regis erat baptizatus Judaeus Johannes Ernst dictus. Huic in hoc officio successit filius ejus Sigismundus Ernst, qui erat Episcopus Quinque Ecclesiensis, Et quemadmodum Thesaurarius Regius in Hungaria omnia in manibus suis habet, sic dictus Episcopus Quinque Ecclesiensis Sigismundus Ernst, etiam quaestum Cupri (Kupfer Handel) Neosolii possidebat, ac ad mortem Matthiae regis, qua proprium tenebat. Mortuo Episcopo Sigismundo Ernst, Camera Neosoliensis, et quaestus cupri in manus

nagyszombati Szent Miklós templomban talált dokumentumot másolta le 1769. november 18-i levelében, amely a püspök halálának évszámát tartalmazta.⁸⁹ E szöveg, bár a forrásadó Dobai Székely neve nélkül, de a történetírás VI. kötetében, lapalji jegyzetben megjelent.⁹⁰ Bizonyára más is tájékoztatta erről Kollert, esetleg Nagyszombatból ő maga is ismerhette az adatot.

Koller József leveleit rendszerint azzal kezdte, hogy megköszönte a kapottakat, és továbbra is kérte tudós társától, hogy ha birtokában van valamilyen információnak, küldje el. Hogy mi az, amit ezekből felhasználhatott, az a később elkészült műben nyomon követhető: a segítséget indexben, illetve lapalji jegyzetekben feljegyezte. Dobai Székely tudomány iránti érdeklődése rendkívül szerteágazó volt, felismerte a tudományos értékű művek megírásának fontosságát: minden segítséget megadott a hozzá forduló Koller József számára. Koller munkálatait nagyra értékelte, ezt az említett 1771. június 9-én írott levelében is megfogalmazta, hogy történetírói tevékenysége a haza hasznát szolgálja, és a jövőben hasznos segítség a téma iránt érdeklődőknek.⁹¹ E munka menetéről máshonnan szintén értesült, és ezt írásban szóvá is tette, amikor nem sokkal az előbbi után, november 14-én megjegyezte: Cornides Dánieltől tudja, hogy a püspökök pécsi történetének feldolgozása már az 1550-es évnél

fratris ejusdem Johannis Ernst, qui etiam Hampo apellabatur, devenit ”” Quart. Lat. 1508, f. 33v. (1770. november 14.)

⁸⁹ „Tyrnaviae in templo S. Nicolai: Reverend. Dominus Nicolaus Telegdinus Episcopus Quinque Ecclesiensis. Consiliar. Caes. M. Administrator Archi Episcopatus Strigonien. in Spiritualibus vivens hunc sepulturae locum sibi elegit, moriens vero in Domino Anno MDLXXXVI. April. XXII. Die aetatis LI. Cleri populi que orationibus se commendat.” Quart. Lat. 1508, f.30 r. (1769. november 18.) – „Testatur id inscriptio Sepulchri sui, quae in Ecclesia S. Nicolai Tirnaviae etiam nunc visitur: ’Reverendiss. Nicolaus Telegdinus Episcopus Quinque Ecclesien. Confiliar. Caes. M. Administrator Archi Episcopatus Strigon. in Spiritualibus vivens hunc Sepulturae locum sibi elegit: moriens vero in Domino Anno MDLXXXVI. April. XXII die Aetatis LI. Cleri populi que orationibus se commendat.’” In: KOLLER, *Historia*, (66. j.) VI, 1806, 324.

⁹¹ „Non est nostrum tantos vos componere lites, Tu fac, ut justa caussa triumphet tandem, non tamen credo posterius hoc opus tuum tam utile patriae, eruditisque, ac curiosis acceptum futurum, atque id quod de Episcopis V. Ecclesiensibus suscepas ac forte jam ad umbilicum perduxisti.” Quart. Lat. 1508, f. 42v. (1771. június 9.)

tart.⁹² A másod- és harmadkézből kapott információk ebben a levelezésben több helyen előfordulnak. Dobai Székely leveleiben Cornides Dánielen kívül elsősorban Benczúr József játszott ebben szerepet, aki közvetített a kötetek megvételekor is,⁹³ Koller József pedig első levelében Kollár Ádám Ferencet említette.⁹⁴

Levelezésük olykor eltért a püspökök és a pécsi egyházmegye körüli témáktól. Dobai Székely más történetírói munkálatokról is beszámolt. 1770. június 9-én küldött levelében Benczúr József vállalkozásáról ejtett szót,⁹⁵ akivel ekkoriban szintén írásos kapcsolatban állt. Megírta Kollernek, hogy ehhez a törekvéshez birtokában levő műveket ajánlott. Kiadásra érdemesnek tartotta Leonardus Uncius és Sommer János történeti művét,⁹⁶ Heltai Gáspár *Magyar krónikáját*⁹⁷ és Zrínyi Miklós *Szigeti*

⁹² „[...] Cornides noster scribit mihi Te jam ad annum 1550. deduxisse opus tuum, quod eruditus anhelat orbis videre.” Quart. Lat. 1508, f. 33v. (1770. november 14.)

⁹³ „[...] quod si retinentur per Excellentissimum Praesulem tuum numerabuntur mihi aurei ducenti; si vero pretium id Excellentia sua recusaret numerare, ac duo hic tomi, cum 268. monumentis autographis fuerint restituti Benczurio, datum scriptum, seu ut vocamus recognitionem Tibi restituat.” Quart. Lat. 1508, f. 16r. (1770. március 10.)

⁹⁴ „Spectabilis et Clarissimus Vir Adamus Franciscus Kollarius, cum ante triennium monumenta ad historiam Ecclesiae Quinqueecclesiensis pertinentia jussu Praelati mei colligerem, pro suo in propagationem rei Litterariae studio, cum alia multa, tum Syllogem 29 documentorum a Spectabili Dominatione Vestra sibi missam mihi communicavit. Quae inter cum illud, quod N.6. positum est, et continet Palatini Iudicium pro asserendis populorum Ecclesiae Quinqueecclesiensis Libertatibus, proprie Ecclesiam ejusdem nominis attineat, impositum autem mihi munus sit ejus historiam perscribendi, preces meas apud Spectabilem Dominationem Vestram interpono, ut id, quod in ea Silloge praestitisse Eandem memini, fontem nimirum unde hoc documentum accepit, et ubi ejus autographum existat, me edocere dignetur; Ausus sum hanc rem petere et Communi viris doctis humanitate, et Clarissimi Kollarii consilio inductus. [...] Si quid praeterea Monumentorum ad historiam Ecclesiae Quinqueecclesiensis pertinentium apud se habet Spectabilis Dominatio Vestra, id si communicare dignetur, singulari Ecclesiam nostram beneficio affecerit.” Quart. Lat. 748/II, f. 106r. (1769. március 7.)

⁹⁵ „Non ita pridem scripseram Cl. Benczurio si quis typographorum rarissimos auctores, qui de Rebus Hungaricis scripsere edendos vellet [...]” Quart. Lat. 1508, f. 23r. (1770. június 9.)

⁹⁶ UNCIVS, Leonardus, *Poematum libri septem de rebus Hungaricis*, Krakkó, 1579. RMK III 679. – SOMMER, Johann, *Reges Hungarici et clades Moldavica*, S. l., 1580. RMK III 4809.

⁹⁷ HELTAI Gáspár, *Chronica az Magyaroknac dolgairol*, Kolozsvár, 1575. RMK I 118.

veszedelmét.⁹⁸ Ekkor küldött a Pécsi Püspöki Könyvtár számára két művet: a *Decretum Quadripartitum* című kéziratot, valamint Temesvári Pelbárt *Sermones de sanctis* című, nyomtatott üvét.⁹⁹ Dobai Székely egyéb, a püspökség történetétől független, számára érdekes művekről is tájékoztatta Koller Józsefet. 1770. július 15-én írt levelében jelezte, hogy birtokában van Sylvester János *Újtestamentuma*,¹⁰⁰ valamint egy 1544-ben írt, magyar nyelvű *Graduálé* is.¹⁰¹ Dobai Székely Sámuel emellett sajátjaként említette a Nyírkállói-kódexet.¹⁰² A kódexben található adatok számos püspök – például Janus Pannonius¹⁰³ vagy Sigismundus Ernst – esetén szolgáltak forrásul,¹⁰⁴ és a püspökségtörténetben¹⁰⁵ a formuláskönyv már a Pécsi Püspöki Könyvtár tulajdonaként

⁹⁸ ZRINYI Miklos, *Adriai tengernek Syrenaia, groff Zrini Miklos*, Bécs, 1651. RMK I 842. A vonatkozó idézet: „[...] apud me existentes Leonhardum Unicum, et Joh. Sommeri Reges Hungaricae egregio Carmine elegiaco scriptos, non secus Heltai Gáspár Magyar Kronika, et Adriai Tengernek Syrenaja Groff Zrinyi Miklos, possem erga restitutionem eorundem concendere, digni certe sunt qui reculantur, nil tamen responsi obtinui.” Quart. Lat. 1508, f. 23r. (1770. június 9.)

⁹⁹ „Hacce occasione mitto Decretum Quadripartitum et eleganter scriptum, et bene compactum, una cum Pelbarti de Themesvár Sermonibus sacris, quae opuscula cum sint oppido rara merebuntur in neu[...]erigenda per Excellentissimum Praesulem Quinque Ecclesiensem statorem illum Litterarum bibliotheca, locum inter rariores.” Quart. Lat 1508, f. 23r. (1770. június 9.)

¹⁰⁰ SYLVESTER János, *Új Testamentum magyar nyelwen, melyet az görög és diak nyelvből vyonnan fordijtank, az magyar nipek keresztyen hűtben valo ippülsire*, Sárvár, 1541. RMNy I 49.

¹⁰¹ „Ego quidem Novum Testamentum ex editione Johannis Sylvestri in hungaricum sermonem versum ac in Uyszigeth 1541. litteris germanicis impressum, enormi satis pretio duodecim nimirum aureis comparaveram, ast scriptum nullum vidi ante annum 1560: nuper tamen non scio quo fato indici in Libellum sub titulo Graduale anno 1544. hungarice scriptum, in quo continentur orationes circa sacrificium Missae dicendas cum adjectis notis musicis, possessor tamen ejus mallet dente privari, quam hocce cimelio carere.” Quart. Lat 1508, f. 27r. (1770. július 15.) A graduálét nem sikerült azonosítani. Vö. SZELESTEI N. László, *Töredékek a pécsi Püspöki Könyvtár formuláriumának kötéséből*, In: *A könyv- és könyvtárkultúra ezer éve Baranyában*, szerk. BODA Miklós, Pécs, Csorba Győző Megyei Könyvtár, 2000, 117–124.

¹⁰² „[...] tomis coevis Cancellariae Matthiae Regis” Quart. Lat. 1508, f. 26r. (1770. július 15.) – Két Mohács előtti formuláskönyv volt Dobai Székely birtokában, a Nyírkállói és egy II. Ulászló kori formulárium.

¹⁰³ (1434–1472). Humanista költő, pécsi püspök.

¹⁰⁴ Janus Pannoniusnál a következőkben jelzi: KOLLER, *Historia*, (66. j.), IV, 1796, 62, 80, 189, 206. – Sigismundus Ernstnél: KOLLER, *Historia*, (66. j.), IV, 1796, 415, 440, 442, 446, 448, 452.

¹⁰⁵ Lásd a 66. sz. jegyzetet.

lett feltüntetve. Az említett három mű később az 1771. június 9-én küldött leveléhez mellékelt könyvjegyzékben¹⁰⁶ szintén megjelent.

Dobai Székely Sámuel értékes műgyűjteményét Klimó püspöknek is megvételre ajánlotta, ehhez kapcsolódóan 1771. június 9-i levelében, Koller kérésére, egy kéziratáról készített, 17 tételből álló, latin nyelvű könyvjegyzéket mellékelt, amely válogatás a birtokában lévő értékes kéziratokról. Lejegyez benne formuláskönyvet,¹⁰⁷ diáriumokat,¹⁰⁸ (Rozsnyai és Komáromi diáriumát a Magyar Országos levéltár őrzi)¹⁰⁹ levélgyűjteményeket,¹¹⁰ útleírást,¹¹¹ ostromleírásokat,¹¹² jogi tárgymutatót¹¹³, az

¹⁰⁶ Lásd a 62. számú jegyzetet.

¹⁰⁷ A könyvjegyzékben, Quart. Lat. 1508, f. 41v. (1771. június 9.): „Stylus et Expeditiones ex Cancellaria Transylvanica Principum Bethlenii Rákocziorum, et Apafi scriptus an. 1676. in quarto.”

¹⁰⁸ A könyvjegyzékben, Quart. Lat. 1508, f. 41v. (1771. június 9.): „Rosnjay Dávid Török Déak Constantinápolyban es archivumokbul irott Magyar és Erdély Országai historia in folio, justum volumen.” – „Diarium cujusdem officialis ex Regimine Buchaimb, continens regestas. Eperjessini et in vicinia ab an. 1604. ad an. 1606. germanice conscriptum. In eodem tomo sunt Jura Municipalia, et Consuetudines antiquae Septem Liberarum et regiarum Civitatum Budensis, Pesthiensis, Cassovien. Szokolczen. Bartphen. Posenien. Eperien. et Sopronien. Latina Lingua conscriptum in quarto.” – „Komáromi Jánosnak az Magyar s. Erdélyi Fejedelem Thökölyi Imre Secretariussának Török Országai Diariumja, es experienciája in originali in IV. continet res Thökölyianas ab ingressu in Turciam, usque ad mortem ejus, et inhumationem in quarto autographum.”

¹⁰⁹ A *Rosnjay* [...] kézirat mai őrzési helye: MOL P 1890, A Forgách család gácsi ága, Vegyes iratok, 1/ 6, a Komáromi diárumé: lásd a 63. sz. jegyzetet.

¹¹⁰ A könyvjegyzékben, Quart. Lat. 1508, f. 41v. (1771. június 9.): „Páriás Könyv, seu protocolum continens litteras per Thökölum ex Turcia Francisco Rákoczy ejusque asseclis scriptarum, manus est Johannis Komáromi secretarii Thökölyani in folio.” – „Instructio Thökölyii et suorum asseclaram data suis oblegatis ad legatum Gallicum anno 1675. expeditis in originali. Et patria Literarum exulantium hungarorum ad Palatinum Eszterházy scriptarum cum responso an. 1681 in apographo” – „Instructio Emerici Thökölyi Commissariis suis Michaeli Nagy de Lessenye, Caspari Sándor, Georgio Bezegh, Andreae Horváth, Petro Hamvay, et Michaeli Váradi data an. 1685.” – „Collectio Litterarum in Originali, per Georgium Rákoczi ad Capitulum Scepusiense, et Ladislaum Hoszutoti scriptarum, cum responsoriis.”

¹¹¹ A könyvjegyzékben, Quart. Lat. 1508, f. 41v. (1771. június 9.): „Itinerarium Lingua hungarica eleganter conscriptum per aliquem Instructorem, ut conjici potest Eszterházy, in quo sedulo, et valde catholice connotavit et, quae in Imperio, et Belgio vidit, a die 9 Oct. 1678. ad diem 29 April. an. 1679. in quarto.”

¹¹² A könyvjegyzékben, Quart. Lat. 1508, ff. 41v–42r. (1771. június 9.): „Diarium obsidionis Munkatsiensis 1686. in octavo” – „Ephemerides Obsidionis Strigoniensis an 1685. in octavo” – „Diarium anonymi,

említett *Graduálét*¹¹⁴, valamint a híres és sokat vizsgált *Sebes agynak késső sisak* című versgyűjteményt.¹¹⁵ A vásárlás menete, mint téma egyre nagyobb hangsúlyt kapott, ahogy Koller történeti művében előrehaladt. Ezekben a folyamatokban a közvetítő szerep Kolleré volt, Dobai Székely neki írta meg, amit a püspökkel közölni akart, Koller pedig közvetített Klimó György nevében, így a levelek ezeknek az ügyleteknek a színterévé is váltak.

Kéziratgyűjteményén felül Dobai Székely Klimó Györgynek kívánta eladni numizmáit is. Gyűjteményére pontosabb adatokkal rendelkezünk a Kaprinainak küldött levelekből. A jezsuita tudósak többször mellékeltek részletes érmejegyzéket, a Kollernek írt levelekben csak ízelítőt küld meglévő pénzérméiből. Klimó püspök végül 6 darab érmét vásárolt meg.

continens obsidionem Budensem a die 17. Junii ad ultimum Octobris 1684. in lingua hungarica quarto.”

¹¹³ A könyvjegyzékben, Quart. Lat. 1508, f. 42r. (1771. június 9.): „Cynosura Juris hungarici in usum Georgii Rákoczi eleganter scripta, ac splendide compacta, in cujus thecae una parte haec leguntur Georgius Rákoczy de Felső Vadász cum adjecto Symbolo ejus Non est currentis, neque volentis sed miserentis Dei: alia parte Anno reperiatae per Christum Dominum Salutis nostrae anno 1615. Litterae sunt praestantissimo foliatili auro impressae in octavo.”

¹¹⁴ A könyvjegyzékben, Quart. Lat. 1508, f. 41r. (1771. június 9.): „Graduale anno 1544. scriptum in Lingua hungarica, complectens in se omnes Orationes et Cantiones, quae in Celebratione Missae dicuntur. Ex hoc prisca orthographia, et Stylus hungaricus optime disci potest primo folio haec leguntur 1544. Modus Missarum. Notas, seu claves musicas nullus virtuosorum musicorum nostrorum intelliget: In festo Corporis Christi ac in die Assumptionis Mariae dicendae orationes, Charta et compactio venerandum reddent, MS. quod integrum est, si unam partem ligneae thecae, corio obductae, excipias.”

¹¹⁵ A könyvjegyzékben, Quart. Lat. 1508, f. 42r. (1771. június 9.): „Sebes agynak Késső Sisak Déákból Magyarra fordítatott. Res Belli Tricemalis continens MS. Versibus, seu strophis hungaricis in octavo.” A versgyűjtemény kéziratának mai őrzési helye: OSZK, Kézirattár, Oct Hung. 69. Vö. STOLL Béla, *A magyar kéziratok énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840)*, Bp., Balassi kiad., 1963, 51.

Jelen kéziratok lelőhelyének megkeresése még folyamatban van, e tekintetben dolgozatomban csupán a biztos megállapításokat írtam le, a feltételezéseket kihagytam. A további vizsgálatok eredményt hozhatnak, külön segítséget jelent ebben, hogy Dobai Székely a birtokában lévő kézirateit gyakran látta el jegyzetekkel, ex librisszel. Az ismertetett kéziratok mutatják, mennyire szerteágazó témájú gyűjteményről van szó. Az idősödő eperjesi katona olyan nagy jelentőségű kéziratok forrásokat birtokolt, amelyek számos esetben kortársak történeti munkáihoz szolgáltak segítségül.

Dolgozatomban csak egyes levelezések adatait ismertettem, más kortársakkal folytatott írásos érintkezésének vizsgálata a további kutatás tárgyát képezi.